

УДК 34:336.719.2 (477)

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.3.14>

Ю. Ю. Пустовіт

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
Київського національного торговельно-економічного університету

О. В. Запотоцька

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
Київського національного торговельно-економічного університету

В. О. Тімашов

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
Київського національного торговельно-економічного університету

СЬОГОДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Статтю присвячено проблемам, що створюється у процесі реалізації багатьох змін як у політичному, так і в економічному характері правових норм, та їхньому впливу на юридичних осіб. Адміністративна відповідальність має не однорідну, а подвійну природу – є різновидом юридичної відповідальності та адміністративного примусу. Стаття присвячена аналізу специфічних ознак, притаманних саме адміністративній відповідальності. Звертається увагу на те, що адміністративна і кримінальна відповідальність мають багато спільних ознак: як юридична відповідальність, вони мають публічну природу та захищають публічний інтерес, однак існують і відмінні риси, які і дають всі підстави для розмежування з огляду на притягнення до відповідальності юридичних осіб. Виражена у статті інформація може використовуватися під час теоретичного обґрунтування та практичного розроблення методики реалізації, через норми законодавства такого правового інституту, як адміністративна відповідальність юридичних осіб.

У даній роботі досліджено підстави для адміністративної відповідальності юридичних осіб. Проаналізовано загальні тенденції в сучасному адміністративному праві, пов'язані з формуванням правового інституту відповідальності юридичних осіб.

Досліджено проблеми застосування заходів адміністративної відповідальності як інструменту захисту прав і свобод суб'єктів адміністративних відносин. Виділено основні ознаки адміністративної відповідальності для юридичних осіб.

Проаналізовано типовий склад адміністративних правопорушень юридичних осіб. Проведено комплексний аналіз адміністративних стягнень за правопорушення юридичних осіб та, на основі цього, визначено недоліки, які впливають на ефективність їх практичного застосування. Виділено основні матеріально-правові та процесуально-правові особливості адміністративної відповідальності.

На основі досліджених матеріалів були сформульовані пропозиції та рекомендації для вдосконалення регулювання у сфері відповідальності юридичних осіб, які спрямовані на регулювання порушень щодо юридичних осіб в адміністративному праві.

Ключові слова: юридичні особи, адміністративна відповідальність, суспільні відносини, застосування стягнень.

Постановка проблеми. Адміністративна відповідальність є важелем впливу для дотримання порядку та охорони прав та свобод усіх суб'єктів правовідносин. У цій сфері важливу роль відіграють і юридичні особи, тому велике значення має й адміністративна відповідальність, пов'язана з ними.

Правове регулювання у сфері адміністративної відповідальності юридичних осіб є важливим для дотримання порядку.

Вплив загальнообов'язкових правил для юридичних осіб створює належний правовий режим для створення суспільних відносин, що відповідають інтересам держави.

Серед засобів, які держава застосовує для боротьби з порушенням законодавства, найвагоміше місце посідає адміністративна відповідальність. Зокрема, дієвим засобом у боротьбі з правопорушеннями у сфері адміністративної відповідальності юридичної особи є превентивні заходи та заходи примусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. У теорії адміністративного права адміністративній відповідальності в минулому відводилося одне з перших місць. Цій проблематиці викладено багато наукових праць, до них можна віднести багато дослідників, таких як: Є.С. Герасименко, І.П. Голосніченко, О.А. Зима, С.С. Єсімов, Л. Кравченко, Ю.А. Колесніченко, В.А. Крижановська, В.А. Кротюк, О.І. Лук'янець, О.Г. Літус, М.В. Удод, С.А. Шепетько та інші.

Однак тільки декілька були присвячені адміністративній відповідальності юридичних осіб. У цих працях основну увагу було присвячено узагальненню підстав такої відповідальності та доказуванню самого факту їх виникнення.

Тому проблема залишається актуальною і потребує подальшого опрацювання.

Метою наукового дослідження є аналіз стану правового забезпечення адміністративної відповідальності юридичних осіб, визначення проблем правового регулювання адміністративної відповідальності юридичних осіб, а також можливих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. До сутності адміністративної відповідальності різні автори підходять неоднаково.

Варто зазначити, що останнім часом проблеми адміністративної відповідальності не так часто обговорюються на сторінках юридичних видань. Це можна пояснити тим, що на рівні державної влади виявлена необхідність розробки нового Кодексу, що має замінити чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення (надалі КУпАП) [1].

Він діє вже більше ніж тридцять років та зберігає багато неправильних підходів до регулювання адміністративної відповідальності. Наприклад, визнання суб'єктом цієї відповідальності лише фізичних осіб – громадян України, іноземців та осіб без громадянства.

Так, це твердження було затверджено свого часу Конституційним Судом України. У Кримінальному кодексі України передбачено вірогідність використання заходів правового характеру для юридичної особи, адміністративне ж законодавство залишається в цьому питанні практично незмінним.

Декілька слів необхідно сказати про особливості вітчизняного законодавства щодо правопорушень у сфері адміністративного права. Об'єднання нормативно правових актів в адміністративний кодекс зроблено ще в 1980 роках, на основі радянської практики до розуміння сутності відповідальності в адміністративному праві, її змісту та суб'єктів.

У радянській системі юридичні особи не визнавались суб'єктами адміністративної відповідальності щодо каральної відповідальності. КУпАП був розрахований на застосування лише для фізичної особи. Із того часу в адміністративно-правовому регулюванні відбулось багато змін [1].

У наш час КУпАП вже реалізує варіанти залучення до відповідальності юридичних осіб. Згідно із частиною 1 статті 14-2 зазначається, про адміністративну відповідальність за правопорушення забезпечення безпеки дорожнього руху несуть відповідальність як фізичні особи, так і юридичні особи, що до яких зареєстровано транспортний засіб [1].

Так, у відношенні закону юридичних осіб уже визнано суб'єктами адміністративної відповідальності. Варто відзначити, що в Господарському кодексі України намагались перелічити загальні правила для відповідальності юридичних осіб, яку в даному нормативно правовому акті називають адміністративно господарською відповідальністю [2].

Цей термін вживається в зазначеному кодексі не тільки щодо санкцій та відповідальності суб'єктів господарювання, а й щодо відносин, які становлять предмет його регулювання загалом, однак цим самим у ньому поєднано два несумісні поняття.

Адміністративні правовідносини є видом публічно-правових відносин, заснованих на нерівності сторін, підпорядкуванні їх, коли в господарських правовідносинах вони проявляються як приватноправові відносини, де сто-

рони будуть рівними. Відносин, де сторони одночасно є рівними та нерівними, не можуть бути [3].

Так, у тих випадках, коли в Господарському кодексі йдеться про «адміністративно-господарські» дії, насправді важливо говорити про адміністративно правові значення.

Це стосується, зокрема, й «адміністративно-господарських» санкцій, в яких відповідно до ст. 217 Господарського кодексу можуть застосовуватись до суб'єктів господарювання за ініціативою відповідних органів державної влади або місцевого самоврядування [2].

Проте, зазначивши недосконалість у Господарському кодексі України з точки зору розділення предметів регулювання різних галузей права, добрим було б відзначити визнання ним можливості застосування до юридичних осіб заходів адміністративної відповідальності, якими, без сумніву, є «адміністративно-господарські» санкції [2].

У нормативних актах, що регулюють адміністративну відповідальність, санкції, які застосовуються до юридичних осіб, мають назву не тільки «штраф», а й, «заходи впливу» чи «фінансові санкції» й інші, хоча за змістом це все випадки застосування майнового впливу за недотримання загальнообов'язкових правил, тобто штраф [4].

Через те, що йдеться про використання цих санкцій в адміністративному порядку, такий штраф є не чим іншим, як адміністративним покаранням, тому, йдеться про адміністративну відповідальність. В обґрунтування даного висновку зазначимо декілька аргументів [5].

По-перше, адміністративна відповідальність – це відповідальність, яка не має компенсаційну мету, яка властива майновій відповідальності. Штраф, що накладається відповідно до перерахованих законів, стягується на користь держави, тобто мета цих санкцій однозначно каральна [4].

По-друге, адміністративна відповідальність настає через вчинення особливого виду правопорушення, що має назву «адміністративне».

Такі порушення регулярніше за інші полягають у недотриманні різноманітних загальнообов'язкових правил, тобто таких правил, що діють у відносинах державного керування і за недотримання яких і встановлено відповідну санкцію.

Якщо взяти до уваги Закон України «Про телебачення і радіомовлення», то в ньому йдеться про застосування покарання до теле-радіоорганізацій та провайдерів програмної послуги, якщо ними порушено вимоги даного нормативно правового акту та умов ліцензії [5].

У преамбулі даного нормативного акту зазначено, що цей закон регулює відносини, які можуть виникнути у сфері телевізійного та радіомовлення на території України та визначає правові, економічні, соціальні, організаційні умови їх функціонування. Тому можна мати на увазі порушення саме загальнообов'язкових правил, тобто вчинення адміністративних правопорушень.

По-третє, що, можливо, є найвагомішим фактором, реалізується адміністративна відповідальність в адміністративному порядку, тобто без звернення до суду [6].

Заходи адміністративної відповідальності застосовуються великою кількістю органів і посадовими особами – представниками публічної адміністрації, що мають назву «суб'єкти адміністративної юрисдикції».

Саме те, що адміністративна відповідальність регулярно реалізується в судовому порядку, за останні роки викликає навіть суперечки серед науковців щодо належності цього правового інституту до інститутів адміністративного права.

Судовий порядок відповідальності дає підстави для висновку, що ця відповідальність вже не геть адміністративна, причому зберігається тенденція до постійного поширення кількості проступків, справ, які розглядаються суддями [7].

Проте з позицією, відповідно до якої відносини адміністративної відповідальності не можна вважати управлінськими, а значить, вони не відповідають адміністративно-правовому регулюванню, складно згодитись.

Тому адміністративна відповідальність знову буде регламентуватись в управлінських відносинах суб'єктами публічного управління, що й властиво для відносин, які регулюються адміністративним правом [8].

На даний момент поняття та види кримінальних проступків у нормативно правових актах не закріплені. Повертаючись до адміністративної відповідальності юридичних осіб, варто відмітити, що в нормативно правових актах, які її регулюють, зазначають як адміністративний, так і судовий порядок використання санкцій. Існування першого свідчить, що ця відповідальність є очевидно адміністративною [9].

У вищевказаному Законі «Про телебачення і радіомовлення» прямо вказується те, що за недотримання норм про телебачення і радіомовлення телерадіоорганізації провайдери програмної послуги, їхні керівники та робітники чи інші суб'єкти які мають відношення до господарської діяльності, відповідні особи органів державної влади та органів місцевого само-

врядування нестимуть виключно кримінальну, цивільно правову та адміністративну відповідальність згідно із законодавством України.

Тому виходячи з наведеного вище, можна стверджувати що юридична особа за порушення законодавства має нести відповідальність, а саме адміністративне стягнення.

Згідно з пунктом 22 частини 1 статті 92 Конституції України [10] лише закони України визначають діяння, за які існує адміністративна відповідальність.

Законодавство про адміністративні правопорушення має визначати загальні правила адміністративної відповідальності юридичних осіб.

Повертаючись до Закону «Про телебачення і радіомовлення», згідно зі ст. 72 вказано, що Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення використовує санкції до телерадіоорганізацій та провайдерів програмної послуги, якщо ними порушено вимоги даного нормативно правового акту та ліцензійних умов [5].

Однак якихось чітких правил розгляду таких справ, гарантій для осіб, які притягаються до відповідальності, закон не визначає. У даній статті зазначена можливість заперечення рішення щодо стягнення штрафу в судовому розгляді. Регламент даного заперечення ніде не визначено [11].

Висновки. Отже, з огляду на все вищевикладене вбачається нагальна необхідність затвердження Кодексу про адміністративні проступки, проект даного кодексу на даний момент розроблений і переданий на розгляд до Верховної Ради України. У вищезазначеному Кодексі чітко не тільки зазначено в згрупованому вигляді підстави використання до юридичних осіб адміністративних стягнень, насамперед штрафу, але й встановлено загальні правила та процедури притягнення їх до цієї відповідальності, що, безумовно, сприятиме забезпеченню законності.

Список використаної літератури:

1. України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 № 8073-Х. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 30.03.2020).
2. Господарський кодекс України. Прийнятий 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 30.03.2020).

3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 № 341-III. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 30.03.2020).
4. Кравченко Л. Проблеми адміністративної відповідальності юридичних осіб у сфері валютного законодавства. *Юридичний журнал*. 2004. № 8. С. 69–72.
5. Зауваження до проекту Порядку формування Переліку програм іноземних телерадіоорганізацій, що ретранслюються. URL : <https://blogs.pravda.com.ua/authors/golovan/5b7d41124bcb5/> (дата звернення: 30.03.2020).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 № 4651-VI. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 30.03.2020).
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 № 435-VI. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 30.03.2020).
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 03.12.2019 № 17, ст. 71 (зі змінами). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19> (дата звернення: 30.03.2020).
9. Про затвердження розмірів штрафів, які можуть накладатися на телерадіоорганізації та провайдерів програмної послуги за порушення законодавства про телебачення і радіомовлення: Рішення № 03/03 від 24 жовтня 2014 року. Офіційний сайт Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення. URL : https://www.nrada.gov.ua/community_council_documents/rishennya-03-03-pro-rozmiry-shtrafiv-yaki-mozhut-nakladatysya-na-teleradioorganizatsiyi-ta-provajderiv-programnoi-poslugy-za-porushennya-zakonodavstva-pro-telebachennya-radiomovlennya/ (дата звернення: 30.03.2020).
10. Конституція України від 28 червня 1996 року № 30 (зі змінами). Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 30.03.2020).
11. Навчальний посібник з адміністративної відповідальності України. URL: http://theoldtree.ru/gosudarstvo_i_pravo/administrativna_vidpovidalnist_v_ukrain_2.php. (дата звернення: 30.03.2020).

Pustovit Yu. Yu., Zapototska O. V., Timashov V. O. Current administrative responsibility of legal entities

The article is devoted to the problem that is created in the process of implementation of many changes in political and economic nature, and their impact for legal entities. Administrative liability is not homogeneous, but dual in nature – it is a kind of legal liability and administrative coercion. The article is devoted to the analysis of specific features inherent in administrative responsibility. Bearing in mind that administrative and criminal liability have many common features: as legal liability, they have a public nature and protect the public interest, but there are also distinctive features that give every reason to differentiate, given the prosecution of legal entities.

The information expressed in the article can be used in the theoretical substantiation and practical development of the method of implementation through the rules of law of such a legal institute, such as administrative liability of legal entities.

This paper investigates the grounds for administrative liability of legal entities. General trends in modern administrative law related to the formation of the legal institute of liability of legal persons are analyzed.

The problems of application of measures of administrative responsibility as a tool of protection of rights and freedoms of subjects of administrative relations are investigated. The main features of administrative responsibility for legal entities are highlighted.

The typical composition of administrative offenses of legal entities is analyzed. A comprehensive analysis of administrative penalties for the offense of legal entities was conducted and, on the basis of this, the shortcomings that affect the effectiveness of their practical application were identified. The main substantive and procedural peculiarities of administrative responsibility are highlighted.

Based on the researched materials, proposals and recommendations were formulated to improve regulation in the area of liability of legal entities aimed at regulating violations against legal persons in administrative law.

Key words: *legal entities, administrative responsibility, social relations, enforcement of penalties.*